

Verbittömien konstruktioiden tutkimusta

Katja Västi: *Verbittömät tapahtuman-ilmaukset. Suunnannäyttäjänä LÄHDE- ja KOHDE-konstruktio.* Acta Universitatis Ouluensis. B Humaniora 107. Oulu: Oulun yliopisto 2012. 101 s. + artikkelit. ISBN 978-952-62-0023-1.

Katja Västin väitöstutkimus käsittelee suomen kielen ablatiivi- ja allatiivialkuisia verbittömiä konstruktioita, jotka esiintyvät ennen kaikkea lehtiotsikoissa, esimerkiksi *Oikeusasiamieheltä huomautus* ja *Liikuntatoimelle koordinaattori*. Aiheen kautta tekijä pureutuu hyvin keskeiseen seikkaan lauserakenteen ja lause-semantiikan tutkimuksessa, nimittäin verbikeskisyyteen. Tutkimusongelma on hyvin jäsentynyt ja systemaattinen. Teoreettisesti tutkimus asettuu kognitiivisen konstruktiokieliopin ja kehys-semantiikan piiriin. Tutkimus on toteutettu neljänä referee-artikkelina ja koivana johdanto-osana, jossa Västi esittelee johdonmukaisesti oman kielinäkemysensä ja tämän näkemyksen mukaisen käsitteiden käytön. Tekijä hyödyntää tutkimuksen johdantoa myös tilaisuutena esittää tarkennuksia ja korjauksia eräisiin artikkeleissa esittämiinsä seikkoihin.

Tutkimuksen materiaalina on sähköisestä korpuksesta poimittu sanomalehti-otsikkoaineisto. Syy on käytännöllinen, sillä tutkittavia konstruktioita esiintyy eniten otsikoissa. Kohde voi tällaisena tuntua triviaalilta, mutta tutkimuksen johdannossa Västi perustelee valintansa hyvin: Koska kyse on aiemmin vähän tutkitusta aihepiiristä, on aineistoa paras hankkia sieltä, mistä sitä on parhaiten saatavilla, jotta olisi mahdollista saada aikaan pe-

ruskuvuus ilmiöstä. Lisäksi tutkimuksen aiheena on suomen kielioppi, jota tarkastellaan otsikoiden avulla, eikä otsikoiden edustama kielimuoto, joten tutkimuksen fokus on kielioppiin kuuluvien konstruktioiden tasolla eikä siinä kielimuodossa, joissa nämä konstruktio esiintyvät. Västi huomauttaa myös, että vaikka otsikot ovat tarkasteltavien rakenteiden yleisin esiintymisalue, niitä käytetään myös muualla sekä puhutussa että kirjoitetussa kielessä. Otsikoiden roolia nykypäivän kielenkäytössä korostaa sekin, että otsikot ympäröivät kielenkäyttäjää lööpeissä ja muuallakin kaupunkikuvassa, uutislähetysten alapalkeissa ja nettilehdissä. (S. 33)

Tutkimusmenetelmässään Västi yhdistää omaan kielentutkijan intuitiiviseen analyysiinsa kokeellisen menetelmän, yliopisto-opiskelijoiden ryhmille teettämänsä parafrasitestin. Testissä koehenkilöitä pyydettiin ilmaisemaan aineistosta poimittujen otsikoiden asia toisin, kokonaisella eli finiittiverbillisellä lauseella. Testin tuottaman aineiston avulla Västi pystyy perustelevaan ja tarkentamaan intuitiivisesti luomaansa merkitysjaottelea, joten testi tuottaa tärkeän rinnakkaismateriaalin otsikkoaineistolle. Semantiikan tutkimukselle on eduksi, että myös kokeellisia menetelmiä kehitetään.

Tutkimuksen tavoitteet

Tutkimuksen tavoitteena on osoittaa, että tarkasteltavat rakenteet ovat kaksi itsenäistä konstruktioita, joiden luonteen verbittömyys kuuluu. Ne eivät siis ole verbillisiä lauseita vastaavia elliptisiä rakenteita, joista olisi vain ”poistettu” jo-

kin verbi. Tavoitteena on selvittää, millaisia merkityksiä näillä intuitiivisestikin polyseemisillä konstruktiolla on (artikkelit 1 ja 2) ja mihin polysemia perustuu (artikkeli 3). Merkitystyyppien analyysi pohjautuu ablatiivi- ja allatiivimuotoisten jäsenten semanttisten roolien analyysiin, ja koska semanttisia rooleja on tähän asti käsitelty lauseen verbistä määräytyvinä, on Västin tavoitteena myös selvittää, mihin semanttiset roolit perustuvat silloin, kun verbiä ei ole (artikkeli 4).

Tutkimuksen aihe on tärkeä, sillä se avartaa yleistä verbikeskeistä kielioppikäsitystä kuvaamalla konstruktiota, joilla verbittömyydestä huolimatta on dynaaminen merkitys. Tutkimuksen ensimmäisenä tavoitteena on osoittaa, että konstruktiot ovat aidosti verbittömiä eivätkä ”elliptisiä”. Tämä seikka saa tukea ensinnäkin tekijän käyttämästä teoreettisesta viitekehystä: konstruktiokeskeisessä ajattelussa finiitti-verbiä ei pidetä lauserakenteen napana eikä siinä oleteta kielioppiin näkymättömiä syvärakenteen tasoja. Toiseksi konstruktioiden merkitykset eroavat vastaavien verbillisten rakenteiden merkityksestä. Vankimmat perusteet nousevat kuitenkin Västin käyttämän kokeellisen menetelmän tuottamasta rinnakkaisaineistosta: otsikoiden saamat parafrasit edustavat tyypillisesti sellaisia syntaktisia rakenteita, joihin ei olisi voinut päätyä vain elliptisen rakenteen täydentämisellä, ja lisäksi parafraseja ei muodostettu minkään yhtenäisen strategian mukaan vaan parafrasit ovat sekä syntaktisesti että semanttisesti monimuotoisia. Näiden seikkojen pohjalta ja Paavo Siron klassiseen kvasipredikaattikäsitteeseen nojaten Västi argumentoi vakuuttavasti sen puolesta, että sijat voivat toimia itsenäisinä predikaatteina.

Tutkimuksen toisena tavoitteena on selvittää, millaisiin merkitystyypeihin

konstruktioiden voi nähdä jakautuvan. Tässä tehtävässä tekijä osoittaa taitonsa aineistonsa syntaktisten ja semanttisten seikkojen analyysissa, analyysin tuottamien huomioiden yhdistelyssä ja näihin pohjautuvien päätelmien esittämisessä. Västi jakaa tutkimansa LÄHDE-konstruktion neljään ja KOHDE-konstruktion kahdeksaan merkitystyyppiin, joista osalla on vielä alatyyppejä. Tyypittely on uskottava mutta hivenen epätasainen siinä, miten tarkkaa jaottelua Västi pitää tavoitteenaan. Jaotellussa on joka tapauksessa useita hienoja oivalluksia, kuten allatiiville kieltenvälisestäkin ainutlaatuiselta vaikuttava agenttiivinen merkitys *ONNISTUJA-* ja *HANKKIJA-*merkitystyypeissä (esim. *Suomelle vihdoin euroviisuvoitto?* ja *Kajaanin Hakalle vahvistusta Tampereelta*). Myös agenttiivisuuden vahva rooli LÄHDE-konstruktiossa (esim. *Yliopiston tukisäätiöltä apurahoja, Englannilta vain vartti hyvää peliä*) on hienoinen yllätys ja luonnollisesti kiinnostava seikka. Sitä vasten on mielenkiintoista peilata sitä, että vanhassa kirjakielessä ja vielä varhaisnykysuomessa agenttia saatettiin passiivin yhteydessä ilmaista ablatiivilla (tyyppiä *sanakirja julkaistaan Lönnrotilta*). Nämä käyttöyhteydet olivat toki käännöksen lähtökielen, ennen kaikkea ruotsin, vaikutusta, mutta ankarasti svetisisiksi tuomittujen ilmaisekinojen kohdalla on aina hauska huomata, että tehtävään otetulla suomenkielisellä ilmaisulla on tehtävään sopivaa, aivan omakielistä merkityspotentiaalia.

Tutkimuksen kolmantena tavoitteena on pohtia konstruktioiden polysemian syitä. Tällaisina seikkoina tekijä analysoi aineistoaan monipuolisesti ja pohtii polysemiaa sekä leksikaalisen semantiikan, maailmaa, kulttuuria ja kieltä koskevan tiedon ja kielellisten kontekstien avulla. Pidän erityisesti ei-kielellisten seikkojen

tarkastelua havainnollisena, sillä se tekee poikkeuksellisen hyvin näkyväksi tekijän edustaman teoriasuuntauksen ajatuksen siitä, ettei kielellistä tietoa voi jyrkästi erottaa maailmantiedosta. Kaiken kaikkiaan tekijä osoittaa tutkimuksessaan erinomaisen perehtyneisyytensä käyttämäänsä teoreettiseen kehykseen, kognitiiviseen konstruktiokielioppiin ja kehyssemantiikkaan.

Tutkimuksen tavoitteet täyttyvät hyvin, ja väitöskirjan johdanto-osuudessa tekijä myös tekee artikkeleiden pohjalta kaviattuja joskin alustavia rinnastuksia tutkiemiensa konstruktioiden merkitystyyppien välille. Suomen paikallissijat muodostavat kuitenkin sarjoja, joiden merkityksiä on keinotekoista tarkastella toisistaan erillisinä. En kuitenkaan tarkoita, että kaipaisin kolmatta ulkopaikallissijaa, adessiivia, mukaan tutkimukseen. Merkitykseltään dynaamisiin muutossijoihin kohdistuva rajaus on tutkimuksessa hyvin onnistunut. Monet konstruktioiden merkitystyypeistä kiinnittyvät tavalla tai toisella omistuksen ja hallinnan ilmaisemiseen, ja uskon, että muutossijojen suhde omistusrakenteeseen olisikin tästä tutkimuksesta kiinnostavasti versova tutkimusaihe.

Artikkeliväitöskirja on erinomainen toteutustapa tälle tutkimukselle, ja neljä artikkelia ja perusteellinen johdanto-osa muodostavat onnistuneen kokonaisuuden. Fennistinä voi olla erityisen iloinen kahdesta kansainvälisesti julkaistusta, englanninkielisestä artikkelista, jotka molemmat ovat metodinsa, analyysinsa,

käsitteiden määrittelynsä ja esitystapansa puolesta jäniteviä ja havainnollisia: jälleen lisää hyviä suomen kielioppia käsitteleviä tutkimuksia on kansainvälisen lukijakunnan saatavilla.

Mitä kielioppiin kuuluu?

Västin työ on hyvä esimerkki tutkimuksesta, jossa lähtökohtana oleva tiukasti rajattu tutkimusaihe, kaksi läheistä konstruktiotyyppiä, versoo hyvin perustellusti laajempiin, yleiskielitieteellisesti tärkeisiin näkökulmiin, ennen kaikkea semanttisten roolien käsittelyyn aivan uudesta näkökulmasta. Se tuo paljon uutta tietoa myös kahdesta suomen paikallissijasta, (tähän mennessä hyvin vähän tutkitusta) verbittömyydestä yleisesti, sijojen toiminnasta predikaateina, ellipsistä eli tarkemmin sen puutteesta sekä merkityksen – ja merkitysten – muodostumisesta konstruktion ja sen toteutuman kielellisten valintojen yhteispelinä. Kokonaisuudessaan työ täydentää merkittäväällä tavalla kuvaa siitä, millaisia yksikköjä suomen kielioppiin kuuluu: sanojen, lausekkeiden ja lauseiden lisäksi myös verbittömät konstruktiot on syytä nähdä kieliopin itsenäisinä elementteinä. Tällä tuloksella on myös yleiskielitieteellistä relevanssia, sillä kaikkien kielioppi-teorioiden voi sanoa olevan enemmän tai vähemmän verbikeskeisiä.

KRISTA OJUTKANGAS
etunimi.sukunimi@utu.fi